

Рајко Буквић*

ЛЕКЦИЈЕ ИЗ КАТИЊСКЕ ШУМЕ – НЕ САМО ЗА СРБЕ

Сажетак

У раду се разматра Катињски случај, један од најтрагичнијих и још увек неразјашњених догађаја из Другог светског рата, као и његове сличности са Сребреницом. Показује се да и поред признања кривице од стране највиших званичника СССР, односно Русије, још увек постоји много непознаница и много важних и значајних аргумената којима се оспорава званична (Гebelсова) верзија догађаја у Катињу. На крају се закључује да су (зло)употребе оба случаја резултат стратешких интереса Запада, а они су много сталнији и дугорочнији и не зависе од тренутних догађања на простори-ма Русије и Србије и њихових окружења.

Кључне речи: Катињ, злочин, верзија, Срби, лекције, историја, паралеле, фалсификати, стратешки интереси.

Историја је пуна недовољно проучених, нејасних и противречних догађаја. Тога нису поштеђена не само древна времена, о којима по правилу нема довољно докумената и других материјалних сведочанстава – често се на сличан начин (не) може говорити ни о догађајима из релативно блиске прошлости. Један од таквих контроверзних догађаја, с много тајни и неразјашњених детаља, и поред читавих брда написаних књига и чланака по часописима (у новије време и на

* Географски институт „Јован Цвијић” САНУ, Београд

интернету), свакако је Други светски рат. А један од најпротивречнијих догађаја повезаних с Другим светским ратом, догађаја који већ седамдесет година непрестано побуђује пажњу, који изазива противречна тумачења, али и врло жестоке и страсне спорове јесте трагична судбина пољских официра, војника и других заробљеника, који су се на самом почетку рата нашли у СССР-у и којима се негде у пролеће 1940. губи траг.

Управо ту тему дотакао је Стефан Каргановић, и добрим делом користио као основ за свој текст „Лекције за Бошњаци (и не само њих) из Катинске шуме”, који је објављен на сајту *Нове српске политичке мисли* 15. августа 2012. У њему аутор, позивајући се на студију француског новинара Фредерика Сајоа *Катињ: коришћење масакара*,² разматра проблем политичких дезинформација, правећи паралелу између (код нас недовољно познатог) случаја страдања пољских официра и војника заробљеника из периода пролеће 1940. (или јесен 1941?) и не тако давних, нама добро познатих (да ли?), догађаја у Сребреници. Ауторова теза је, нека ми буде дозвољено упрошћавање, врло једноставна: Запад („западни фактор“) заступа увек само политичке, а не моралне, ставове, његови јавни ставови не морају бити одраз њихових стварних убеђења и, што је још важније, сазнања, и на основу тога тренутна његова наклоњеност једној од страна у (било ком) сукобу не мора да значи и трајну увереност и опредељеност за ту страну. О суштини ове тезе можда и нема потребе полемисати, бар смо се ми сами у добар део тих ствари уверили, или имали прилику да се уверимо. Оно што у ауторовом тексту изазива пажњу, и што је врло брзо изазвало доста одјека на сајту, представља поменута паралела, као и поуке које, према аутору, треба да извуку Бошњаци (и не само они). Задржаћемо се у овом тексту на теми наведене паралеле, односно да будемо прецизнији на случају злочина из Катинске шуме, како бисмо покушали да сагледамо постоје ли заиста паралеле између ових догађаја.

1 С. Каргановић, Лекције за Бошњаци (и не само њих) из Катинске шуме, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/lekcije-za-bosnjake-i-ne-samo-njih-iz-kacinske-sume.html>.

2 F. Saillot, *Katyn: de l'utilité des massacres*, L'Harmattan, Paris, 2010.

За Катињски случај потписник ових редова озбиљније се заинтересовао релативно недавно, тачније од момента када је чуо вест да је, тада премијер Русије, Владимир Владимирович Путин 7. априла 2010. на церемонији посвећеној 70-ој годишњици Катињске трагедије, изјавио да одговорност за Катињски злочин носе „стаљинско руководство и НКВД”. Недуго потом, 18. априла 2010. тадашњи руски председник Дмитриј Анатољевич Медведев (Дмитрий Анатољевич Медведев), приметио је, у Кракову, на сахрани председника Пољске Леха Качињског (Lech Kaczyński), да је „Катињска трагедија – последица злочина Стаљина и низа његових помагача”. Најзад, крајем априла 2010. на сајту Росархива појавили су се, по директиви председника Медведева, документи из „затвореног пакета № 1”. Значење трећег од наведених момената разумео сам нешто касније, када сам се већ „укључио” у проблем, а прва два су уз сву недоумицу и неверицу (зар то све не треба да утврђује суд?) одмах изазвала асоцијације на оно што се управо у то време одиграло на овдашњим просторима, где је један, такође, председник отишао на комеморацију, фотографисао се испред извесне бројке иза које су стајале три тачке, и извинио се за почињена дела. Исте осећаје, и неверицу и недоумицу, као и „паралелности”, изазвала је нешто касније, 26. новембра 2010, вест да је Државна Дума Руске Федерације прихватила изјаву (декларацију) „О Катињској трагедији и њеним жртвама”, у којој је констатовано да је „Катињски злочин био извршен по непосредној директиви Стаљина и других совјетских руководилаца”, што је фактички поновио председник Медведев приликом званичне посете Пољској 6–7 децембра 2010. И као што се могло претпоставити, детаљније упознавање с Катињским случајем касније је овај осећај паралеле само продубљивао, иако морам признати на једном мало другачијем нивоу и с помало другачијим значењем у односу на конотацију коју ова „паралела” има код г. Каргановића.

Пре него што кренемо у разматрање проблема, подсетимо се мало неспорне фактографије.

1. Шта је заправо Катињски случај?

Катињ (Катињски случај, Катињско дело, Катињски злочин и сл.) збирни је назив за догађаје повезане с трагичном судбином грађана предвојне (мисли се на Други светски рат) Пољске, који су „нестали” на територији Совјетског Савеза, након што су се тамо нашли 1939. после почетка Другог светског рата и уласка совјетских трупа на источни део територије Пољске. Према верзији која се у последњих двадесет и нешто година наметнула као званична, не само на пољској, већ и на совјетској, односно руској страни (а која носи незванични назив Гебелсова),³ сарадници НКВД извршили су злочин над 21.857 заробљених пољских официра, полицајаца, државних службеника и представника интелигенције, стрељавши их у пролеће 1940. у Катињској шуми код Смоленска, али и у Калињину (Твер), Харкову и другим, за сада неутврђеним местима.⁴ Према овој верзији, убијено је 14.552 пољских официра и полицајаца заробљених септембра 1939. и држаних у разним логорима и затворима НКВД (4.421 у Козељском логору – стрељани и сахрањени у Катињској шуми под Смоленском, на два км од станице Гњоздово; 6.311 у Осташковском логору – стрељани у Калињину и сахрањени у Медном, и 3.820 у Старобјељском логору – стрељани и сахрањени у Харкову) и 7.305 ухапшених држаних у затворима западних области Украјинске ССР и Белоруске ССР, стрељаних, „очигледно”, у Кијеву, Харкову, Херсону и Минску, могуће и у другим неутврђеним местима на територији БССР и УССР.⁵

Ова верзија догађаја заснована је, заправо, још 1943, када су се Немци још увек налазили, као окупатори, на поменим територијама, које су запосели у врло кратком року (6 дана) по почетку рата Немачке против СССР-а 21. јуна 1941. Јавност је за Катињ сазнала 13. априла 1943, када је берлински радио објавио одговарајуће саопштење, у коме се светска

3 Немачки министар просвете и пропаганде од 1933. до 1945. године Паул Јозеф Гебелс (Paul Joseph Goebbels, Göbbels).

4 Према подацима Шелџепинове белешке. Видети о белешци напред у тексту.

5 Международное общество «Мемориал», Катинское дело, 6. 8. 2009, <http://www.urokiistorii.ru/katyn/2009/08/katynskoe-delo>.

јавност обавештава да је у близини Смоленска пронађена масовна гробница са сахрањених око 10.000 пољских официра који су у фебруару – марту 1940. у сточним вагонима превезени из Козелска у Смоленск а отуда у Косогори (Козје Горе), где су их побили бољшевици. На ово саопштење одмах је реаговала совјетска страна – 15. априла 1943. уследило је саопштење Совинформбироа „Гнусне измишљотине немачко-фашистичких целата”,⁶ у коме се демантују наводи супротне стране и износе оптужбе на њен рачун. Тако је настала вододелница, или „паралелни” Катињски свет, који с мањим или већим интензитетом траје до данашњег дана.

Догађаји који су одмах потом уследили као да су поделили непомирљивост ставова две стране – совјетске с једне и пољске (!) с друге. Пољска влада у емиграцији подржала је немачку (Гебелсову) верзију и 16. априла с одговарајућим коминикеом иступио је министар одбране Пољске генерал Маријан Влођимјеж Кукел (Marian Włodzimierz Kukiel), а 17. априла пољска влада је, не саопштивши ништа свом тадашњем савезнику, СССР-у, и упркос захтевима Велике Британије и САД, поднела ноту Међународном Црвеном крсту⁷ у Женеви о „истрази совјетских злочина”, истовремено с истим таквим захтевом немачке владе. СССР је на то реаговао 25. априла прекидом односа с пољском владом у емиграцији.

У другој половини априла па све до јуна 1943. трају ексхумације у масовним гробницама. Поред немачких истражитеља, предвођених доктором Герхардом Буцом (Gerhard Buhtz), активно учешће у њима узимају и међународна комисија медицинских судских експерата састављена од представника земаља под немачком окупацијом и једног представника из Швајцарске,⁸ као и техничка комисија Пољ-

6 Гнусные измышления немецко-фашистских захватчиков, *Красная Звезда*, № 89 (5460), 16 апреля 1943, стр. 1. Текст обају саопштења наведен у: Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Катынь. Ложь, ставшая историей*, 2011, стр. 11–13.

7 Треба ли подсећати да се Међународни Црвени крст озбиљно дискредитовао током Другог светског рата, када су његови представници вршили инспекције нацистичких концентрационих логора.

8 Комисију су чинили: Рејмонд Шпелере (Reimond Speleers, Белгија), Марко Марков (Марко Марков, Бугарска), Хелге Трамсен (Helge Tramsen, Данска), Арно Саксен (Arno Saxén, Финска), Винћенцо Марио Палмијери (Vincenzo Mario Palmieri, Италија), Едвард Лукас Милославић (Edward Lucas Miloslavich, Хрватска), Херман Максимилијан де Бурле (Herman Max-

ског Црвеног крста, под председништвом Казимјежа Скаржињског (Kazimierz Skarżyński), која је радила од 17. априла до 7. јуна 1943. Врло брзо, исте године у Берлину је објављена књига о тим ископавањима, односно уопште о целом случају.⁹

Смоленск је ослобођен 25. септембра 1943. а већ 26. у град је дошао члан ЧГК¹⁰ Николај Нилович Бурденко (Николај Нилович Бурденко), заједно са сарадницима комисије и судско-медицинским експертима. По налогу ЧГК у Смоленску је од 5. октобра 1943. до 10. јануара 1944. радила посебна комисија састављена од представника посебних органа (НКГБ–НКВД). Као резултат рада ове комисије настао је тајни извештај, Справка, која је први пут објављена тек 1990.¹¹ Након упознавања с овим извештајем, ЧГК је 12. јануара 1944. донела одлуку о образовању Специјалне комисије за установљавање и истраживање околности стрељања немачко-фашистичким освајачима у Катињској шуми заробљених пољских официра.¹²

---

imilien de Buret, Холандија), Франтишек Хајек (František Hájek, Протекторат Бохемија и Моравска), Александер Биркле (Alexander Birkle, Румунија), Франсоа Навил (François Naville, Швајцарска), Франтишек Шубик (František Šubík, Словачка), Ференц Оршош (Ferenc Orsós, Мађарска), а радовима су у саветничком својству присуствовали и Герхард Буц (Gerhard Buhtz, Немачка) и Костедо (Costedoat, Француска). (*Amtliches Material zum Massenmord von Katyn*, 1943, 114.) Извештај није потписао Костедо. Као члан Комисије био је одређен и Пига (Piga) из Шпаније, али је он по приспећу у Берлин оболео и није могао да настави пут.

9 *Amtliches Material zum Massenmord von Katyn*, 1943.

10 Ванредна државна комисија (Чрезвычайная государственная комиссия по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников и причиненного ими ущерба гражданам, колхозам, общественным организациям, государственным предприятиям и учреждениям СССР), основана Одлуком Президијума Врховног Савета 2. новембра 1942. Њен председник био је Николај Михајлович Шверник (Николај Михайлович Шверник), секретар ВЦСПС – Савезни централни савет професионалних савеза, централни орган професионалних удружења у СССР (Всесоюзный центральный совет профессиональных союзов).

11 Справка о резултатима предварителног расследования так называемого «Катынского дела», *Военно-исторический журнал*, 1990, № 11.

12 Комисију је предводио академик Бурденко, а њени чланови су били митрополит Кијевски и Галички Николај (Јарушевич) (Николај Јарушевич), писац Алексеј Николаевич Толстој (Алексей Николаевич Толстой), председник Свесловенског комитета Александр Семјонович Гундоров (Александр Семёнович Гундоров), председник извршног комитета савета друштва Црвеног крста и Црвеног полумесеца С. А. Кољесњиков (С. А. Колесников), нарком просвете

Обе комисије издале су одговарајућа саопштења, сваљујући кривицу, наравно, на другу страну.¹³ Оба извештаја имала су, да оставимо по страни неизоставан пропагандни део, и одређене објективне недостатке на које су указивали (и указују) непристрасни истраживачи.

2. Шта се зна о пољским заробљеницима?

Други светски рат започео је на крају 1930-их, али је цела та деценија протекла заправо у припремама за рат и у покушајима да се он избегне. Током тих година у Европи (и не само у Европи) малтене је свако са сваким склапао мировне споразуме и пактове о ненапању, узајамној помоћи и сл. Такав споразум имали су Пољска и СССР, од 25. јула 1932. (најпре на три године, да би потом он био продужен за десет година), Француска је закључила 1935. војни споразум са СССР о одбрани Чехословачке од Немаца, Пољска је имала војни савез с Румунијом усмерен против СССР (и још се 1932. обавезала да јој у случају рата са СССР достави 60 дивизија), 8. марта 1933. Мусолини је предложио тзв „Пакт четворке“ (Италија, Француска, Немачка и Велика Британија), који је и потписан 15. јула мада никад није ступио на снагу, 26. новембра 1936. потписан је Антикоминтерновски пакт – споразум Немачке и Јапана о заједничким акцијама против Комунистичке Интернационале (фактички против СССР) коме се касније, 1937, придружила Италија, итд. Немачка је имала морски споразум с Енглеском и споразум о ненападању с Француском, и оба је раскинула 28. априла 1939. да би 23. августа склопила споразум о ненападању са СССР.

Немалу улогу у свој тој игри имала је и Пољска. Поред споразума са СССР-ом, Пољска је имала и споразум с Не-

---

РСФСР Владимир Петрович Потјомкин (Владимир Петрович Потѣмкин), начелник главне војно-санитарне управе Јефим Иванович Смирнов (Ефим Иванович Смирнов), председник смоленског облисполкома Р.Ј. Мељников (Р.Е. Мељников).

13 Комиссия Бурденко. Сообщение Специальной Комиссии (Бурденко), 24 января 1944 г. Извештај професора Буца објављен је најпре маја 1943. у штампи, а затим септембра у књизи *Amliches Material zum Massenmord von Katyn*, 1943, стр. 38–94. На интернету се може пронаћи скраћени текст овог извештаја на руском језику: Отчёт профессора медицины доктора Бутца, <http://katyn.codis.ru/butz.htm>.

мачком (декларација о пријатељству и ненападању), потписан 26. јануара 1934, а који је Хитлер 28. марта 1939, након што је Пољска одбила да испуни немачке захтеве у вези с Данцигом (Гдањском), прогласио неважећим. 31. марта 1939. премијер Велике Британије Артур Невил Чемберлен (Arthur Neville Chamberlain) у име енглеске и француске владе изјавио је да ће дати сву могућу помоћ Пољској, ако њена безбедност буде угрожена. 15. маја 1939. био је потписан пољско-француски протокол, по коме су Французи обећали да почну наступање током две недеље после мобилизације. 25 августа 1939. у Лондону је коначно био оформљен енглеско-пољски савез у облику Споразума о узајамној помоћи и тајног споразума. Потписали су га министар иностраних послова Велике Британије Едвард Халифакс (Edward Halifax) и амбасадор Пољске у Великој Британији гроф Едвард Рачињски (Edward Raczynski).¹⁴

Очигледно, рат је припреман и „висио” је у ваздуху. Питање је било само ко ће први напасти, и кога.

Као што је познато, званична историографија сматра да је Други светски рат започео 1. септембра 1939, када је Немачка извршила агресију на Пољску.¹⁵ Нећемо овде улазити у разматрање питања зашто је заузет такав став, имајући у виду да је пре тога (13. марта 1938) Немачка анектирала Аустрију, да су Немачка, Пољска и Мађарска 15. марта 1939. окупирале и раскомадале Чехословачку,¹⁶ и да је 22. марта

14 Овај споразум, познат и као пакт Халифакс – Рачињски, може се пронаћи у пољском преводу на интернету: Układ o pomocy wzajemnej między Polską a Wielką Brytanią (1939), [http://pl.wikisource.org/wiki/Układ_o_pomocy_wzajemnej_między_Polską_a_Wielką_Brytanią_\(1939\)](http://pl.wikisource.org/wiki/Układ_o_pomocy_wzajemnej_między_Polską_a_Wielką_Brytanią_(1939)).

15 Као што смо видели, Пољска је била везана споразумима с Великом Британијом и Француском, а не само са СССР-ом. Стога чудно и нејасно звучи када С. Каргановић напише: „Склапањем споразума о ненападању са Стаљином, Хитлер је у септембру 1939. добио одрешене руке да са *запада и севера* (! - подвукао Р.Б.) нападне Пољску.” (С. Каргановић, Лекције за Бошњаке (и не само њих) из Катинске шуме, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/lekcije-za-bosnjake-i-ne-samo-njih-iz-kacinske-sume.html>). Значи ли то да је постојао и некакав договор између Велике Британије и Француске с једне и СССР-а с друге стране, по коме прве две неће испуњавати своје обавезе из споразума с Пољском ако СССР да „одрешене руке“ Немачкој?

16 По формалном критеријуму (извршена војна агресија), и не разматрајући питање да ли је рат био објављен, овде како се сматра вероватно не би било потребе спорити званично становиште. Са суштинске, пак, може се поставити барем питање какво место и значај у контексту Другог светског рата има

1939. Немачка након ултиматума Литванији ушла у Клајпедску област¹⁷, а посебно не разматрајући догађаје у Азији који су и свему наведеном претходили.

Док је у започетом рату отпор Пољске сламан, њено руководство је 6. септембра из Варшаве прешло у Лублин, затим 9. у Кременец, а 13. у Залешики, град близу румунске границе, да би 16. септембра 1939. напустило земљу и прешло у Румунију. 17. септембра СССР је ушао својим трупама на територију истока Пољске (некадашње руске територије Западне Украјине и Западне Белорусије, које су Ришким договором из 1921. додељене Пољској). Ово је у историјској науци познато спорно место – западни историчари (укључујући и пољске, као и један део руских), сматрају да је реч о окупацији Пољске, позивајући се пре свега на споразум Рибентроп – Молотов од 23. августа 1939, односно на његов тајни допунски протокол,¹⁸ док супротна страна сматра да су тиме само враћене територије које су поменути споразумом неправедно одузете Русији (СССР-у), при чему се и сам протокол сматра фалсификатом проистеклим из „познате фалсификаторске кухиње Горбачов - Јаковљев”¹⁹.

Пољска владајућа елита нашла се затим у Француској и 30. септембра 1939. оформила је у Анжеру пољску емигрантску владу на челу с генералом Владиславом Сикорским (Władysław Sikorski). Ова влада је потчинила себи оне делове пољске армије који су отишли из земље, а затим је у самој

окупација и комадање Чехословачке. Опште је познато да је Немачка, на основу Минхенског споразума Немачке, Велике Британије, Француске и Италије од 29. септембра 1938, већ 1. октобра 1938. окупирала Судетску област. Мање је познато, међутим, да је одмах након тога Пољска напала Чехословачку и отела од ње Тешинску област. При томе, док је Немачка, макар формално, деловала у складу са споразумом и без војне агресије, у случају отимања Тешинске области оба наведена елемента не постоје – нема споразума (ма какав он био), а с друге стране постоји војна агресија.

- 17 Закључак тужилаштва на Нирнбершком процесу истиче као прве акте агресије у Европи освајања Аустрије и Чехословачке. (К.П. Горшенин и др. (ред.) *Нюрнбершки процес. Сборник материјалов. Том I*, 1954, стр. 44.)
- 18 У званичној историографији исписано је на гомиле папира о овом споразуму (и његовом тајном протоколу), али као што смо видели током 1930-их широм Европе (и света) непрестано су склапани овакви договори. Зашто се о њима мало пише и говори, једна је од тајни те, званичне, историографије. А посебно, о пакту Немачке и Пољске.
- 19 Видети: Ю.И. Мухин, *Кто на самом деле развязал Вторую Мировую войну?*, 2010, стр. 107. и даље.

Пољској почела с формирањем партизанских војних јединица од којих је створена Армија Крајова. После свега месец и нешто емигрантска влада је објавила рат СССР-у, налазећи као повод одлуку совјетског руководства о официјелном прикључењу Виленске области Литванији. То се морало одразити на статус интернираних пољских војника и официра.²⁰ Тај статус још више је погоршан када је пољска емигрантска влада одлучила да пошаље војну помоћ Финској, која се тада налазила у рату са СССР-ом: 29. јануара 1940. пољска влада је дала сагласност за то, а 9. фебруара почело је формирање посебне планинске стрељачке бригаде за те сврхе. Као резултат таквог тока совјетско-пољских односа, 3. децембра 1939. Политбиро ЦК ВКП(б) утврдио је предлог НКВД-у о хапшењу свих официра бивше пољске армије. Следећег дана у Осташковски логор упућена је истражна бригада која је имала задатак да до краја јануара припреми истражна дела и тужбене закључке за цео осташковски контингент и да га преда Посебном савету (Особое совещание, ОСО), органу вансудске расправе. До почетка фебруара требало је завршити истрагу и у вези с официрима из друга два логора – Козельског и Старобјелског.

Касније, јуна 1940. пољска емигрантска влада прешла је у Лондон. Ратно стање са СССР-ом она је укинула тек пошто је Немачка напала СССР 22. јуна 1941, а 30. јула 1941. закључен је споразум између СССР и пољске владе о узјамној помоћи, и по том споразуму у СССР-у је почело формирање пољских војних јединица будуће Андерсове армије (Владислав Андерс, Władysław Anders).

Као резултат брзог пораза у рату с Немачком, као и практичног непостојања озбиљнијег отпора совјетским трупама, Пољска је имала велике губитке – и убијених и рањених, као и заробљених. Број заробљених није познат и оцењује се у веома великом распону, од 150.000 до преко 450.000, међу њима и скоро 19.000 официра. По подацима из 1939, који се међу делом руских историчара у основи сматрају довољно поузданим, Пољска је остала без 450 хиљада заробљених и интернираних људи. Колико је од њих завршило у немачком, а колико у совјетском заробљеништву, није тачно позна-

20 Не желим овде да улазим у разматрања правног статуса пољских грађана који су се нашли у СССР-у након што је СССР присајединио Западну Украјину и Западну Белорусију и промене које је том статусу донела објава рата СССР-у.

то. Оцене се и ту дају у веома великом распону. Јажборовска и др. у једном од често цитираних истраживања²¹ наводе за Украјински фронт бројке од 341.729, 385.004 и чак 392.334 (до 2. октобра), а за Белоруски фронт 60.202 (до 30. септембра), позивајући се на архивске документе објављене 1993, али истичући и сами условност тих бројева. У одређеним руским круговима, очигледно наклоњеним другој, незваничној верзији, сматра се да се у заробљеништву у СССР-у нашло 150 хиљада пољских људи,²² док сама пољска страна подиже ту бројку до 240–250 хиљада, међу њима и око 10.000 официра, с чим је сагласан и један део руских историчара, међу њима и они окупљени у организацијама које се баве проучавањем руско (совјетско) – пољских односа.²³

Према документима објављеним током последњих десетак и нешто година заснованим на подацима НКВД следи да је Црвена армија у логоре за заробљенике и интерниране које је организовао НКВД предала 130.242 човека.²⁴ У очекивању великог броја заробљеника, у првој половини септембра у СССР-у је била припремљена нова Уредба о војним заробљеницима (уместо претходне из 1931), и већ 19. септембра, пре него што је ова уредба усвојена, нарком унутрашњих послова Лаврентиј Павлович Берија (Лаврентий Павлович Берия) издао је наредбу № 0308 О организацији логора за војне заробљенике («Об организации лагерей военнопленных»), чијом се првом тачком организује Управа за заробљене (УПВ) при НКВД. За начелника УПВ именован је мајор Петар Карпович Сопруненко (Пётр Карпович Сопруненко). У складу с наредбом № 0308 начелници УНКВД (Управление Народного комиссариата внутренних дел) Калињинске, Смолен-

21 И.С. Яжборовская, А.Ю. Яблоков, В.С. Парсаданова. *Катынский синдром в советско-польских и российско-польских отношениях*, 2001, стр. 91.

22 Ю.Н. Жуков у: В.И. Илюхин, *Красный прокурор*, 2012, стр. 213.

23 У историјској литератури често се наводи немачки генерал Типелскирх, који је у књизи из 1954. (К. Типпельскирх, *История Второй Мировой войны 1939–1945*, 1999, стр. 42.) истакао да је за 18 дана септембарског рата било заробљено 694 хиљаде пољских војника од стране Немаца и 217 хиљада од стране Совјета (у периоду од преласка границе до 21. септембра, *Исто*, стр. 44). Треба имати у виду да су борбе у рејону Лавова трајале до 26, а за Варшаву чак до 28. септембра, што и Типелскирх констатује. Отпор пољских јединица трајао је, заправо, све до 6. октобра, када су се предале последње јединице. (М.И. Мельтюхов, *Советско-Польские войны*, 2004.)

24 Ю.И. Мухин, *Исто*, стр. 190. Такође: Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Исто*, стр. 360.

ске, Черњиговске, Полтавске, Ворошиловградске, Ивановске и Горковске области били су обавезани да организују осам логора за војне заробљенике и да их до 1. октобра доведу до могућности прихвата 68.000 људи:²⁵ Осташковски – капацитет 10.000 заробљеника (на острву Столбовоје, на језеру Селигер, Калињинска област), Јухновски – 10.000 (на бази просторија санаторијума „Павлишчев Бор”, на станици Бабињино Западне железничке пруге), Козељски – 10.000 (на бази просторија дома за одмор им. Горког, на станици Козељск, железничке пруге им. Ђержинског), Путивљски – 10.000 (на бази просторија бившег Софронјевог манастира и тресетишта, на станици Теткино, Московско-Кијевске железничке пруге), Козељшански – 10.000 (на бази просторија бившег Козељшанског манастира, при станици Козељшино, Јужне железничке пруге), Старобјељски – 8.000 (при станици Старобјељск, Московско-Донбаска железничка пруга), Јушки – 6.000 (на бази просторија дечје радне колоније НКВД на станици Вјазники, Северне железничке пруге), Орански – 4.000 (на бази просторија бившег Оранског манастира, при станици Зименки, Казањске железничке пруге).

Слика 1. Логори у којима су држани пољски заробљеници

25 Видети: Поляки не били растреляны Сталиным. Аргументы и факты, 5. 6. 2011, <http://mikle1.livejournal.com/1826457.html>.

Управо у време формирања УПВ, 19. септембра, почели су да пристижу први заробљеници. Брз завршетак ратних дејстава и потпуни крах пољске армије довели су до огромног броја заробљеника и проблема с њиховим смештањем и организацијом логора, тако да су одмах предузете одређене активности у том смеру. Тако је између 25. и 28. септембра један део мобилисаних сељака Западне Украјине и Западне Белорусије ослобођен, па се крајем септембра дошло до наведене бројке од 130.242 заробљеног. Ипак, логори и пријемни пунктови били су препуњени, чак и без обзира што су у међувремену оформљена још два логора у Вологодској области – Вологодски и Грјазовецки. Стога је 3. октобра Политбиро донео одлуку «О военнопленных», о растеређењу пренасељених логора према којој се сви војници с територија Западне Украјине и Западне Белорусије ослобађају. Одлука је предвиђала да преостали заробљеници буду размештени у логорима на следећи начин: а) генерале, потпуковнике, високе војне и државне чиновнике и све остале офицере разместити у Старобјелски логор, б) обавештајце, контраобавештајце, жандаре, полицајце и затворске службенике у Осташковски логор Калињинске области, и в) заробљене војнике чија се отаџбина налазила у немачком делу Пољске у Козељски логор Смоленске области и Путивљски логор Сумске области. (Видети слику 1.) Као резултат „растеређења”, у року од два месеца ослобођено је и упућено у западне области Украјине и Белорусије 42.400 и током друге половине октобра и новембра предато Немцима, по постигнутом споразуму од средине октобра, на њихову иницијативу, за размену (на основу изјава сагласности) 42.492 људи. Тако је од око 125.000 заробљеника колико их је било 19. новембра остало око 40.000. Међу њима су били 8.500 официра и 6.500 обавештајаца итд., дакле укупно 15.000 људи који нису могли бити ослобођени, и 10.400 људи који су радили у предузећима Наркомчермета (Народног комесаријата црне металургије) и 14.600 у Ровенском логору који су градили пут. Према званичним подацима, у логорима је до 3. октобра 1941. умрло 389 људи, што није значајније смањило број заробљених.²⁶ Поред тога, током

26 Сви овде наведени подаци према: Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Исто*, стр. 360.

1940. и 1941. било је предато Немцима 562 заробљених инвалида, становника бивше Пољске која је припала Немцима, лица немачке националности, а такође и по захтевима немачке амбасаде. Преостали су предати на располагање УНКВД преко 1. спецподелења у априлу – мају 1940 (15.131) и упућени на пунктове формирања пољске армије у октобру – новембру 1941. (25.115).²⁷

Према томе, поред радних логора за редове и подофицире, почетком 1940. заробљеници су били размештени у три спецлогора - Козељски, Старобјељски и Осташковски. На дан 8. априла 1940. у њима се налазило: у Осташковском 6.364 (9. децембра 1939. било је 5.963 људи, али су овамо затим пребацивали заробљенике из других логора, будући да су једино у овом логору радиле истражне бригаде НКВД), у Старобјељском 3.894 и у Козељском 4.599, дакле укупно 14.857 људи.²⁸ Из сваког од логора затим је (према документу датираном средином маја) један део предат на располагање УНКВД, и то: из Осташковског 6.287 (у Калињин), из Козељског 4.404 (у Смоленск) и из Старобјељског 3.896 (у Харков), дакле укупно 14.587, а остали су упућени у Јухновски логор: 112, 205 и 78, односно укупно 395. У међувремену, прекинута је преписка са заробљеницима.

Званично се сматрало да се пољским заробљеницима овде изгубио сваки траг, што је по официјелној верзији посредан, али свакако врло јак, доказ да су они изгубили животе (били стрељани) у пролеће 1940. То је, како смо видели, засновано на почетном немачком саопштењу, и заступа га пољска страна, а заједно с њом и званични представници совјетске, тј. руске државе, почев од Горбачова, преко Јељцина, до Путина и Медведева, и низа истакнутих државних делатника, појединачно или у оквиру одговарајућих институција, као што је рецимо Главно војно тужилаштво.

27 Супруненко, Справка о быв. военнопленных польской армии, содержавшихся в лагерях НКВД. 3 октября 1941 г. (Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Исто*, стр. 380.)

28 Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Исто*, стр. 382, 392.

3. Како је обновљен Катињски случај?

Вододелница настала одмах по првом сазнању о Катињском случају заправо никад није престајала да постоји и да се потхрањује. Видели смо да је пољска избегличка влада у Лондону одмах по објављивању првог саопштења стала на страну те, данас званичне, верзије. Како је то могуће, упитаће се сваки непристрасан човек. Каква је то сазнања могла да подели пољска влада у Лондону с непријатељском земљом, с којом су у рату били и Пољска и Енглеска? Али не само то - С. Каргановић пише: „Већ 24. маја 1943, дакле буквално неколико дана након што су откопавања и обдукције у Катинској шуми били завршени (!? – прим. Р.Б.), у поверљивој комуникацији Омали сасвим реално излаже Идну тада већ познате доказе који су указивали на кривицу Стаљиновог режима.”²⁹ Не желећи овде да правдам и величам Черчила, само ћу поставити питање С. Каргановићу (и Ф. Сајоу): чија је позиција разумнија – пољске емигрантске владе и британског амбасадора при тој влади, који су тако брзо и неопозиво дошли до закључка да је Гебелсово саопштење истинито и нашли необориве доказе о кривици Стаљина и СССР-а, или Черчилова (чак и када бисмо узели у обзир могућност да она није искрена), који у одговору на Стаљинову посланицу тим поводом каже: „Разумије се да ћемо се ми енергично противити било каквој „истрази” Међународног црвеног крижа или било ког другог органа на било којем територију који се налази под њемачком влашћу. Таква истрага значила би обману, а њезини резултати били би постигнути застрашавањем.”³⁰

29 Лекције за Бошњаке (и не само њих) из Катинске шуме, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/lekcije-za-bosnjake-i-ne-samo-njih-iz-kacinske-sume.html>. Приметимо најпре да су ископавања о којима је реч трајала у периоду од 29. марта до 7. јуна 1943, тако да то о чему се овде пише („Британски амбасадор при пољској избегличкој влади у Лондону, сер Овен О’Мејли (Owen O’Malley), у истом периоду доставио је своје шефу, министру спољних послова Антони Идну, најмање два исцрпна извештаја која не остављају простора за сумњу да су Британци о свему били савршено обавештени.”) није уследило неколико дана након што су откопавања и обдукције завршени, већ много пре тога. Али, и да је било „неколико дана након”, да ли би то нешто променило у суштини? Како је то О’Мејли успео да у току откопавања припреми и преда свом шефу „најмање два исцрпна извештаја”, и то с тако чврстим закључцима?

30 *Тајна prepiska Churchill – Staljin 1941–1945*, 1965, стр. 135.

Први велики подстрек после рата за даље разбукутавање случаја дао је већ Нирнбершки суд. Супротно очекивањима совјетске стране, Суд је разматрајући ово питање у данима 1–3 јул 1946. одбио на основу одлуке чланова Суда из трију западних земаља да у текст завршне пресуде укључи и „катињску епизоду”. Иако то није аутоматски значило и одбацивање совјетске и прихватање супротне верзије, ипак је оставило значајне последице на даљи развој случаја. Чињеница да је, након Черчиловог (Винстон Спенсер Черчил, Winston Spencer Churchill) говора у Фултону 5. марта 1946, у јеку било разгоревање „хладног” рата, можда се може довести у неку везу с оваквом одлуком Суда, али ће ипак пре бити да је совјетска страна на процес дошла недовољно припремљена, да неки документи нису уопште коришћени, и да се превише вере поклањало извештају Бурденкове комисије, без обзира на слабости које су га карактерисале.³¹

Конгрес САД формирао је 18. септембра 1948. специјалну комисију за истраживање Катињског злочина.³² која је завршила рад 22. децембра 1952. Као одговор у СССР-у је 1952. оформљена Координациона комисија о Катињском делу при Министарству иностраних послова. О резултатима рада Меденове комисије сведочи 7 томова,³³ док је активност совјетске стране, као и у многим другим стварима, недовољно позната јавности, иако је она урадила много.³⁴ Међутим, после смрти Стаљина и хапшења и стрељања (или убиства) групе Берија – Меркулов,³⁵ делатност ове комисије је прекинута, а њени основни материјали из архива или нису доступни истраживачима или више не постоје.

Као резултат рада комисија Конгреса САД прогласила је кривицу СССР у Катињској трагедији, истакавши као основ за закључке следеће факте:³⁶

31 Видети о томе, рецимо В.Н. Швед, *Катынь. Современная история вопроса*, 2012, стр. 39. и даље.

32 Комисија је позната као Меденова комисија (Реј Џон Меден, Ray John Madden).

33 *The Katyn Forest Massacre. Hearings Before the Select Committee to Conduct an Investigation of the Facts, Evidence, and Circumstances of the Katyn Forest Massacre*, 1952, Parts 1–7.

34 В.Н. Швед, *Исто*, стр. 43.

35 Всеволод Николајевич Меркулов (Всеволод Николаевич Меркулов), совјетски државни и партијски делатник, вишеструки министар

36 Видети: Расследование Катынского дела комиссией Конгресса США, <http://www.katyn-books.ru/rassledovaniya/komissija-kongressa-SShA.html>

- покушаји да се омета рад међународне комисије у 1943. години;
- одбијање присуства независних посматрача на раскопавањима, која је спроводила комисија Бурденка;
- недостатак аргумената у корист кривице Немачке, представљених на Нирнбершком процесу;
- одбијање помоћи комисији Конгреса, чак и када се комитет званично обратио властима ради тражења сарадње;
- многобројна сведочанства бивших заточеника пољских логора, а такође закључци експерата, криминалиста и посматрача;
- одбијање Молотова, Берије и Стаљина до пролећа 1943. да одговарају на официјелна питања о судбини заточеника логора из Западне Украјине и Западне Белорусије.

Совјетска комисија је предложила да се добијени резултати изнесу на разматрање у ООН и да се организује Међународни трибунал, који би се бавио војним злочинима и злочинима извршеним против човечанства. Председник САД одбио је предлог.

Након што је Хрушчов на XX конгресу КПСС (14–25 фебруара 1956.) „критиковао” култ личности Стаљина, обновљени су напори на Западу да се поново покрене Катињско питање. Августа 1956. шест чланова Представничког дома Конгреса САД обратило се Хрушчову питањем зашто он до сада није признао кривицу Стаљина и Берије за „катињско убиство официра пољске армије”.³⁷ Без обзира на то, у годинама „хрушчовљевског отопљавања” нови совјетски вођа покушао је у антистаљинској кампањи да искористи и Катињски случај. Предложио је пољском председнику Владиславу Гомулки да јавно обзнани совјетску кривицу у овом случају, али је Гомулка то одбио. Након тога, у званичној совјетској позицији по овом питању наступило је потпуно ћутање. Совјетска позиција налазила је упориште у познатој *Историјској справци*³⁸, којом је заправо у науци наметано једно, неприкосновено мишљење, које није давало одговор на низ

37 *New York Times*, 5. 8. 1956. (Према: В.Н. Швед, *Исто*, стр. 374.)

38 *Фалсификаторы истории (Историческая справка)*, 1948.

питања важних за грађане Пољске (и прибалтичких република, па и самог СССР), и које није уважавало појаву нових историјских чињеница и докумената. Овакав став није уздрмала ни позиција енглеског дома лордова, који је 1970. заузео позицију аналогну Меденовој комисији, а такође ни догађаји у Пољској током 1980-их, где се Солидарност успињала ка власти делом и на основу коришћења катињске теме и догађаја из 1939.

Све до 1988. у ономе што се обично назива социјалистички лагер о Катињском случају званично је преовладало мишљење засновано на резултатима рада комисије Бурденка. Власти Народне Републике Пољске и СССР потписале су у Москви 21. априла 1987. декларацију о сарадњи у области идеологије, науке и културе, на основу које је створена мешовита комисија о уклањању тзв. „белих мрља” у међусобним односима обеју земаља. 1. априла 1988. пољски историчари чланови наведене Комисије, проанализиравши доказе и закључке Бурденкове комисије, прогласили су их незаснованим. Крајем 1980-их у Пољској је упоредо с јачањем утицаја Солидарности растао и интерес за решавање Катињског проблема. И онда је Михаил Сергејевич Горбачов (Михаил Сергеевич Горбачёв) 13. априла 1990. издао наредбу да се објави саопштење ТАСС у коме се признаје „одговорност за злодела у Катињској шуми Берије, Меркулова и њихових помоћника”.

Године 1992. Уставном суду Русије предати су, у оквиру поступка за забрану КП, документи из тзв. Затвореног пакета № 1, за који се тврдило да непорециво доказују кривицу НКВД у Катињском случају. Ти документи били су предати и пољској страни, и послужили су као повод за нови офанзивни наступ присталица верзије о кривици совјетске стране, без обзира на чињеницу да Уставни суд те документе није прихватио као веродостојне.

Руски председник Борис Николајевич Јељцин (Борис Николаевич Ельцин) учинио је нови корак у овом случају 1993, када је положио венац на споменик Катињским жртвама на варшавском гробљу Повонзки и замолио од Пољака опроштај за Катињски злочин. Од тог момента званично се сматра да је у Катињском случају све кристално јасно.

Упоредо с овим догађајима, истраживањем случаја № 159³⁹ бавило се Главно војно тужилаштво, које је после 14 година рада (1990–2004) у септембру 2004. прекинуло рад „због смрти криваца”. Према закључцима Главног војног тужилаштва РФ, у делу нема факта геноцида, али је било општекривичних престапа повезаних с издавањем незаконитих наређења, као и прекорачења пуномоћја од стране лица високог ранга. Рад овог тужилаштва завршен је са 183 тома материјала, од којих је 116 било тајно и није било доступно пољској страни.

Овакав исход истраживања није задовољио пољску страну и она је инсистирала на обелодањивању тајних докумената, на шта руска страна током три године није реаговала. Пољаци су у међувремену покушавали да интернационализују случај. Први пут 70 рођака официра погинулих у Катињу обратило се Европском суду априла 2006. Пошто је 29. децембра 2008. војни колегијум Врховног суда РФ признао законитост обустављања кривичног дела № 159, пољска страна је добила право да се обрати Суду за људска права у Стразбуру. Рођаци погинулих пољских официра, не сагласивши се с резултатима руског истраживања, у 2007. и 2009. обратили су се са жалбама Европском суд за људска права, позивајући се на нарушавање члана 2 (право на живот) Европске конвенције о заштити људских права.

Крајем новембра 2009. Суд је прихватио у разматрање захтеве породица катињских жртава, објединивши тужбе и узевши их приоритетно у разматрање. Тако је настао случај „Јановец и други против Русије”. Пета секција ЕСЉП, у саставу седам судија из Луксембурга, Чешке, Словеније, Лихтенштајна, Русије, Украјине и Немачке донела је одлуку у априлу 2012.⁴⁰ Њоме вероватно ниједна од страна неће бити задовољна, па треба очекивати наставак и даље заоштравање спора.

39 Пуни званичан назив овог кривичног дела је о стрељању пољских војних заробљеника из Козелског, Осташковског и Старобјелског логора од стране НКВД у априлу – мају 1940. године.

40 Видети детаљније у: В.Н. Швед, Как Россия проиграла в Страсбурге, *Столетие*, 23. 4. 2012, http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/kak_rossija_proigrala_v_strasburge_864.htm

4. Шта је спорно?

После свега наведеног, многи ће поставити питање – шта је у овоме случају спорно, односно има ли нечег на чему би се могла заснивати алтернативна верзија? Показује се да ипак има, односно да званична верзија није толико чврста и непорецива. У њеном оспоравању користи се велики број различитих аргумената, тако да би и само њихово набрајање захтевало много више простора него што један овакав рад може да пружи. Стога ћемо се задржати само на неким од кључних аргумената.

Најпре треба рећи да овде нећемо детаљније разматрати проблеме сведока и њихових изјава, иако је то домен који је изазвао (и изазива) доста спорова. Познато је, наиме, да се сведочења, чак и када су дата искрено, врло често не показују као реална. Наравно, без таквих доказа ниједан спор не може да се замисли, тако да су они неизоставни. Али, да би се показала као веродостојна, сведочења се морају укрштати с другим доказима.⁴¹ О сведочењима датим из зле намере, или под притиском и претњама, не треба ни говорити. У сведочењима које су користиле обе комисије (Буцова и Бурденкова), судећи барем по споровима који се око њих и данас воде, има много непоузданог и непровереног.⁴² Ипак, нека од сведочења заслужују мало већу пажњу и вероватно поверење.

Једно од таквих сведочења је заправо низ (тачно, шест) разговора које је познати руски историчар Александар Николајевич Колесњик (Александр Николаевич Колесник) имао у периоду 1985–1991 с бившим совјетским високим руководио-

41 Као драгоцен материјал у овом смислу Прудњикова и Чигирин истичу већ поменути справку (Справка о резултатих предварительного расследования так называемого «Катынского дела»), тајни документ. Његова садржина и тајни карактер доводе до логичког ћорсокака присталице званичне верзије, потврђујући сведочења дата Специјалној комисији Бурденка. (Видети детаљније у: Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Исто*, стр. 38. и даље.)

42 Један од таквих сведока је Парфјон Гаврилович Киселов (Парфён Гаврилович Киселёв), чија два различита сведочења (једно дато Немцима, друго Совјетима, оба у току 1943) фигурирају у обе верзије. Киселов, месни жител, према Гебелсовој верзији човек који је „пронашао” пољске гробове, сматра се једним од кључних сведока званичне верзије. Али, питање је – које је од његових сведочења валидно?

цем, чланом Политбироа ЦК ВКП(б), Лазаром Мојсејевичем Кагановичем (Лазарь Моисеевич Каганович) о разним историјским темама, између осталог и о Катинском случају.⁴³ Разговор у коме је Каганович први пут објавио податке о тачном броју погубљених пољских грађана од новембра 1939. до јуна 1941. одржан је 6. новембра 1985.⁴⁴ Том приликом Каганович је рекао да је у пролеће 1940. совјетско руководство било принуђено да донесе тешку али у тој сложеној политичкој ситуацији потпуно неопходну одлуку о стрељању 3.196 грађана заточеника бивше Пољске. Према њему, углавном су били осуђени на смрт пољски војни злочинци, који су учествовали у масовном уништавању у 1920–21 години заробљених совјетских красноармејаца, и сарадници пољских казних органа, обележени злочинима против СССР и пољског радничког покрета у 1920-им – 1930-им годинама. Осим њих, били су такође стрељани криминалци међу пољским војним заробљеницима, који су извршили на територији СССР тешке општекриминалне злочине после свог интернирања у септембру–октобру 1939. – групна силовања, разбојнички напади, убиства итд.

Наравно, и ово сведочанство се може оспоравати, као и свако друго. Међутим, оно налази потврду у другим сведочењима, што већ упозорава да се не сме олако одбацити. Тако је сличну бројку („око три хиљаде“) навео 1986. бивши председник Савета народних комесара Вјачеслав Михајлович Молотов (Вячеслав Михайлович Молотов), а тачну бивши нарком грађевинарства Семјон Захарович Гинзбург (Семён Захарович Гинзбург). Колесњик наводи да су му бројку од око или нешто више од три хиљаде потврдили и други високопостављени руководиоци КГБ-а.⁴⁵

43 Видети детаљније у: М. Хрусталеv, Правду о Катини не дал обнародовать А.Н. Яковлев, http://www.km.ru/news/pravdu_o_katyni_ne_dal_obnarodov, С.Э. Стрыгин, Л.М. Каганович о Катинском деле, <http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=936>

44 Разговор је стенографисала Маја Лазаревна, Кагановичева ћерка, али се испоставило да га је снимиио и КГБ, чији је један сарадник након тога телефоном категорично забранио Колесњику да објави стенограм разговора.

45 А.Н. Колесник, у: В.И. Илюхин, *Исто*, стр. 264.

Пажњу заслужује и сведочење генерала Дмитрија Степановича Токарјева (Дмитрий Степанович Токарев), бившег начелника УНКВД за Калињинску област.⁴⁶ Сведочење 89-годишњег Токарјева међу присталицама званичне верзије сматра се једним од важнијих доказа, тим пре што није пронађен ниједан документ НКВД који би описивао процедуру погубљења. Реч је о његовој изјави датој 20. марта 1991. истражитељу Главног војног тужилаштва Анатолију Јурјевичу Јаблокову (Анатолий Юрьевич Яблоков).⁴⁷ Међутим, заступници званичне верзије, пре свих Јаблоков, такорећи ћутке прелазе преко очигледних противречности у овом сведочењу које толико упадају у очи да постоји мишљење да је Токарјев своје испитивање намерно довео до апсурда.⁴⁸ Међу таквим апсурдним моментима посебно се истиче опис УНКВД (административног здања) у Калињину, где су по Токарјевљевим речима довођени пољски заробљеници из Осташкова (у групама од 200–350 људи) у „унутрашњи затвор” у сутерену Калињинског УНКВД у Совјетској улици и ту стрељани. Ту је погубљено, по његовим речима, у периоду 5. април – 22. мај, 6.295 Пољака, дакле 131 егзекуција дневно (тј. у току ноћи, пошто је у пракси НКВД било строго забрањено да се стрељања обављају при дневном светлу).⁴⁹ Егзекуције су, према њему, вршене ноћу, из немачких пиштоља Валтер – мајор државне безбедности Василиј Михајлович Блохин (Василий Михайлович Блохин) донео је из Москве „цео кофер немачких „валтера” јер совјетски нагани нису издржавали – прегревали су се”.⁵⁰ Сам Блохин учествовао је у егзекуцијама, заједно с групом од 30 људи. Лешеве су затим износили

46 *Катынь. Март 1940 г. - сентябрь 2000 г. Расстрел. Судьбы живых. Эхо Катыни. Документы*, Весь мир, Москва, 2001, снр. 35. и даље. (У даљем *Расстрел.*)

47 В.Н. Швед наводи (*Исто*, стр. 256) да су постојала два испитивања Токарјева, а да прво присталице званичне верзије прећуткују, јер је на њему Токарјев дао директно супротне исказе.

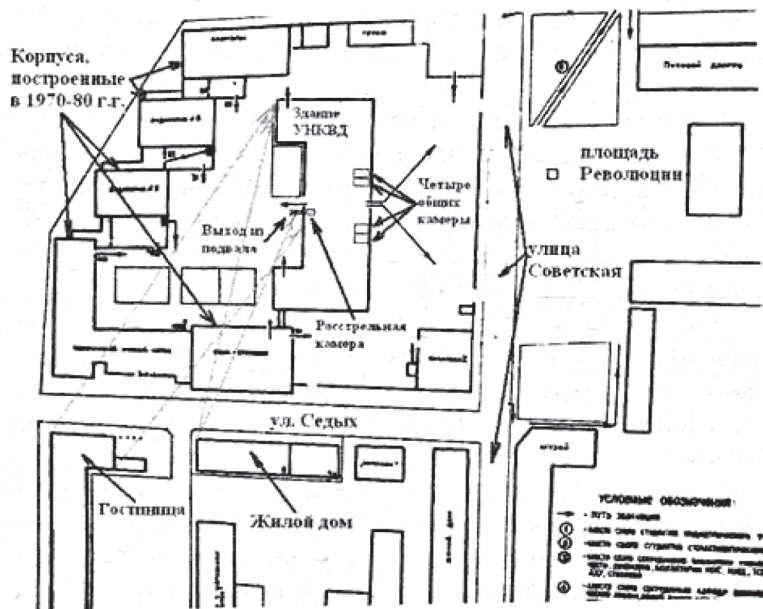
48 Ю.И. Мухин, *Подонки исторши. Самая зловещая тайна XX века*, 2011, стр. 636. и даље.

49 Тужну и непријатну статистику која из тога следи, и која показује апсурдност ових изјава, дао је Швед (*Исто*, стр. 266).

50 Ово је широко распрострањена верзија из Токарјевљевог сведочења, коју често наводе заступници званичне верзије. Међутим, истиче Швед (*Исто*, стр. 248), он је на испитивању заправо изјавио да је Блохин донео цео кофер пиштоља „Валтер” јер се ти пиштољи брзо хабају!

кроз друга, задња, врата и убацивали их у камионе који су их одвозили до места сахрањивања у околини села Медно. По Токарјеву, после довођења осуђеника у здање НКВД, у коридор, они су одвођени у тзв. црвени угао (лењинска соба), где су проверавани подаци и идентитет, а затим у собу где је вршена егzekуција. Испада да је „црвени угао” био на истом нивоу (сутерен) где и улазни коридор и соба где је вршено стрељање, што у принципу није било могуће а тако се показало и у овом случају – „црвени угао” увек је у зградама НКВД био на првом спрату.⁵¹

Слика 2. План здања бившег НКВД за Калињинску област

Извор: В. Н. Швед Катень. Современная история вопроса, 2012, стр. 259.

51 Цитати које наводи Швед нису идентични с наведенима у књизи *Расстрел*. Разлог је што у Русији официјелна сведочења главних сведока нису објављена. До њих се може доћи у крајњој варијанти (*Расстрел*) или у аматерским преводима на интернету. (В.Н. Швед, *Исто*, стр. 247.) Оригинална сведочења дата су 1998. у другом тому пољског зборника *Katyn. Dokumenty zbrodni. Zagłada marzec – czerwiec 1940.*

И поред званичног става да се пољским заробљеницима у пролеће 1940. губи сваки траг, постоје и одређени документи који би могли, опет посредно, да буду с њима доведени у везу и да уздрмају тај доказ о њиховом стрељању у пролеће 1940.⁵² Поставља се, наиме, питање да ли се смеју одбацити посредни докази, поготову ако је један од кључних момената званичне верзије управо заснован на посредном доказу. Чак се наводи и да је после окупације Смоленска обновљена преписка официра из Катинског логора са Пољском.⁵³

Ипак, најважнији аргументи којима се оспорава званична верзија односе се на материјалне доказе. А њих није мало, и не може се рећи да немају одређену тежину. Ову групу доказа чине следећи:

- место сахрањивања Пољака,
- оружје из кога су их убили, и
- канап којим су једном делу стрељаних Пољака биле везане руке.

Задржаћемо се на овим аргументима и противдоказима, и то у мери која неће превише оптерећивати текст. Оно што треба подвући је следеће: све ове аргументе и доказе извели су сами Немци, што је изузетно значајан момент, будући да је тиме искључена могућност оптуживања друге стране за фалсификовање доказа. Пођимо од првог противдоказа, од места на којем су покопани убијени Пољаци у Катињу, у рејону Козјих Гора.

Према већ поменутој Справци, савршено тајном документу први пут објављеном 1990, Пољаци у рејону Козје Горе нису били покопани на територији неприступачној месном становништву (и не само њима), месту ограђеном бодљикавом жицом, како су тврдиле присталице Гебелсове верзије, већ на месту доступном свима, где се налазио дом одмора УНКВД Смоленске области, где су се одмарали, шетали, сакупљали печурке и дрва не само локални становници, и где

52 Одређена документа која би могла, посредно, указивати на то да су заробљеници и после времена када су по овој верзији стрељани, ипак били живи и да су се налазили у логорима наводе се у: Е.А. Прудникова и И.И. Чигирин. *Исто*, стр. 395. и даље.

53 С.Э. Стрыгин, Молчит Катинский лус, Комсомольская правда, 3 априла 1990. (Наведено у: Ю.И. Мухин, *Исто*, стр. 498.)

су организовани пионирски логори.⁵⁴ У суштини, исто то може се пронаћи и у другим изворима, на пример у опису члана техничке комисије Пољског Црвеног крста 1943. на истраживању катињског злочина Маријана Вођињског (Marian Wodziński).⁵⁵

Оружје из ког су убијени пољски заробљеници су немачки пиштољи калибра 7,65; 6,35 и 9 мм. Видели смо да је Токарјев у сведочењу изјавио да је реч о немачким пиштољима типа Валтер. Совјетски пиштољи нагани произвођени су у СССР-у још у периоду 1918–1921 (око 1,7 милиона), а од почетка 1930-их по 100.000 нагана (калибар 7,62) и пиштоља ТТ (калибар 7,63) годишње. Док није освојена производња ТТ, СССР је куповао у Немачкој пиштоље, али не фирме Валтер, већ Маузер, и то калибра 7,62. На почетку 1940. у СССР-у је било око 4 милиона нагана и ТТ совјетске производње, не узимајући у обзир спортске пиштоље калибра 5,6 мм и џепне пиштоље ТК калибра 6,35, као ни лично оружје које је преостало још из времена Руске Империје. Пошто у то време бројност совјетске армије није достигала 4 милиона војника, испоставља се да је заправо постојао вишак оружја (барем овог, личног). Зашто би се онда у иностранству куповало оружје туђе производње?⁵⁶ Да је коришћено немачко оружје и немачка муниција – патроне немачке фабрике Геко (чауре које су пронађене у масовним гробовима то непобитно потврђују) признато је и у извештају немачке стране с ископавања у 1943. Пронађени су чак и оригинални патрони, на којима је био отисак Гесо 7,65 D, а тај отисак се могао прочитати и на чаурама. Реч је о патронима који су произвођени у фирми „Густав Геншов и Ко” у Дурлаху код Карлсруеа, и то у време 1922–1932, да би хемијска анализа пронађених патрона омогућила прецизирање – патрони потичу из 1930. или 1931.⁵⁷ То се може сматрати кључним, или барем једним од кључних доказа који подупиру алтернативну, совјетску верзију. Да ли заступници супротне верзије могу овај аргумент да оборе? Већ смо истакли Токарјевљево сведочење о „прегре-

54 Справка о резултатима предварителног расследования так называемого «Катынского дела», *Военно-исторический журнал*, 1990, № 11, стр. 27–28.

55 О.В. Яснова (ред.), *Катынская драма*, 1991, стр. 31.

56 Сви подаци о оружју преузети од: Ю.И. Мухин, *Исто*, стр. 493–494.

57 Све наведено у Буцовом извештају. (*Amtliches Material zum Massenmord von Katyn*, 1943, стр. 73. и даље.)

вању” нагана као разлог за набављање и коришћење валтера. Међутим, до правог апсурда доводи други покушај да се све наведено „усклади” с коришћењем валтера. Наводно, совјетска страна (НКВД) је намерно користила немачко оружје и немачку муницију, како би замела трагове. Коришћење немачког оружја и немачке муниције „да би се свалила кривица на Немце”, подразумева да су „тупи целати” из НКВД 13 месеци пре почетка рата могли да предвиде да ће у првој етапи будућег рата СССР претрпети жесток пораз, да ће у паници предати Смоленск, да ће Немци окупирати рејон Катиња и да ће ту дуго владати, тако да ће се појавити дивна могућност да се кривица припише њима, али да ће за то бити потребно да их поразимо под Москвом, Курском и Стаљинградом, да пређемо у коначну контраофанзиву, направимо прелом у току рата, отерамо фашисте са смоленске територије, и тријумфујући што се наш генијални план остварио, откријемо гробове Пољака које смо стрелјали и објавимо целом свету да се у њиховим потиљцима налазе немачки меци.⁵⁸

Трећи доказ у групи материјалних односи се на канап којим су једном делу пољских заробљеника биле везане руке, а у неким случајевима и главе. Немачка комисија није извршила експертизу канапа који је за то коришћен, само се констатује да је коришћен канап (шнур) за завесе.⁵⁹ Међутим, сведоци који су давали изјаве за Бурденкову комисију једнодушни су да није био у питању шнур за завесе већ памучни конопац немачке производње. Русија је одувек била извозник кудеље, лана и најпростијих производа од њих – конопца, лађарске ужади, ужади и дебелих ужади. При томе, Смоленска област је била центар производње конопље и лана, у Смоленску је било неколико фабрика за њихову прераду, а у Јарцеву је био подигнут за то време најсавременији комбинат. Зашто би се онда канап увозио?

Сваки од трију наведених материјалних доказа, које није могуће фалсификовати, како истиче Ј. Мухин⁶⁰, представља апсолутне доказе, они су довољни и појединачно да се укаже на праве злочинце – на Немце. Утолико пре то важи за њихово заједничко, скупно постојање.

58 С.Ю. Куняев, *Поэзия. Судьба. Россия, Наши современник*, 2002, № 5, <http://nash-sovremennik.ru/p.php?y=2002&n=5&id=2>

59 *Amtliches Material zum Massenmord von Katyn*, 1943, стр. 89.

60 Ю.И. Мухин, *Исто*, стр. 495.

Треба претпоставити да је снага ова три аргумента, уз остало, била разлог што су заступници званичне верзије почев од времена перестројке готово регуларно долазили до нових, сензационалних и необоривих доказа о исправности њихове верзије, односно о кривици совјетске стране. Особиту пажњу и значај у томе имали су документи из тзв. „затвореног пакета № 1”, који је прелазио (или је тако требало да буде) од једног до другог генералног секретара. Документи из овог пакета наводно су откривени 24. септембра 1992. у Архиву Председника РФ.⁶¹ Кад се с њима упознао, Јељцин их је преко главног државног архивиста Русије послао у Пољску, а затим су њихове копије (!) упућене Уставном суду на коме се управо разматрао „случај КПСС”, тј. захтев о њеној забрани. Бранилац КПСС на том процесу заслужан је што се сазнало о броју тих докумената и о њиховом изгледу и карактеру:

1. Савршено тајни, на бланку НКВД написан реферат Берије, упућен ЦК ВКП(б) – другу Стаљину од 5. марта 1940. № 794/Б (Беријино писмо Стаљину);
2. Извод на два странама из протоколâ Политбироа, № 144 од 5. III 1946;
3. Строго тајни документ упућен тов. Шељепину 1959. године;
4. Други примерак извода из протокола (документ 3), али без Стаљиновог потписа и без печата; и
5. Руком написана белешка КГБ при СМ (Савет министара) СССР на име Никите Сергејевича Хрушчова (Никита Сергеевича Хрущёва), коју је потписао Александр Николајевич Шељепин (Александр Николаевич Шелепин) 3. марта 1959.

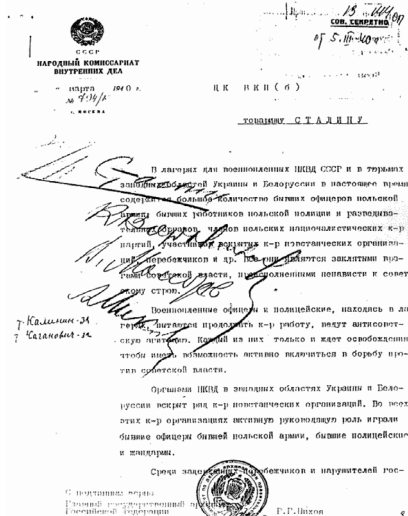
Уставни суд је одбио да призна веродостојност ових докумената, после чега се с документима дешавају чудне ствари: документ 1) је прерађен, документи 2) и 3) се уопште не појављују у јавности, док су документи 4) и 5), заједно с прерађеним обелодањени тек после три године.

Најзначајнији међу овим документима је Беријино писмо (видети прву страну писма на слици 3). То се сматра

61 Званичне изјаве Горбачова и Јељцина се не подударају: Горбачов је изјавио да се с тим документима упознао 1991. (а зашто не 1985?) и да их је предао Јељцину, док овај каже да је за њих сазнао 1992.

кључним документом који потврђује кривицу совјетског руководства. Већ на првој страни овог документа падају у очи бар две чудне ствари – потписи четворице чланова Политбироа (Стаљин, Ворошилов, Молотов и Микојан), који су се упознали с писмом, расположени су слева надесно (што је нормално) и одгоре на доле (што је потпуно ненормално, и што се нигде не може срести). Став из последње заграде потврдиће сваки делатник који се сусреће с великим бројем докумената које треба потписати након кратког упознавања с њиховим садржајем. Просто, тако је природно, ако човек држи документа тако да их може читати (дакле, управно ка себи), и ако их у том положају потписује. Да би се добила усмереност потписа како је дато на слици, потребно је или да их човек може читати када су у положају да редови документа иду вертикално (или скоро вертикално) од њега, или да сваки документ окреће за 90° након што га је прочитао. Мухин истиче⁶² да је то довољно да би се видело да је овај документ фалсификат. Осим тога, он износи занимљиву претпоставку да је онај (или они) ко је фалсификовао потписе (вероватно, присилно) желео да остави траг о томе и да је намерно потписе поставио тако да се види да је у питању фалсификат!

Слика 3. Беријино писмо Стаљину
№ 794/Б од марта 1940. (прва страна)

62 Ю.И. Мухин, *Исто*, стр. 652. и даље.

Наравно, ово није једини показатељ да је писмо фалсификовано, и мада је, као што је наведено довољан, ипак је занимљиво (и важно) још мало се позабавити њиме. Као што се види на слици, писмо има деловодни број, али не и датум (пише само „марта 1940“). Само по себи то је врло чудно⁶³, али још је чудније што је у првобитном облику (датом Уставном суду 14. октобра 1992) на писму стајао датум „5 марта“. Зашто је из првобитног документа избачен датум „5“, да би био добијен чудан документ без датума? Показује се да постоји неколико разлога. Сергеј Емиљевич Стригин, координатор међународног Интернет-пројекта „Истина о Катињу“ («Правда о Катини»), утврдио је још 2006. да писмо треба да има датум 29. фебруар 1940, на основу кореспонденције упућене из секретаријата НКВД у фебруару 1940, пошто и претходни и следећи документи, 793/б, 795/б и 796/б, имају датум 29. фебруар. Међутим, у писму се налазе прецизирани статистички подаци о броју заробљених официра у логорима УПВ НКВД, који су стигли у Москву ноћу између 2. и 3. марта и које је затим уобличио у виду „Контролне справке“ начелник УПВ НКВД П. К. Сопруненко 3. марта 1940. Покушаји да се некако „реши“ овај проблем довели су до низа чудних и трагикомичних објашњења, да би се све завршило на формулацији „1940 г., ранее 5“, како стоји у књизи *Пленники*.⁶⁴

Али, зашто је уопште важан датум „5 марта“? Тог дана одржана је седница Политбироа, на којој је, наводно, на основу Беријине белешке донета одлука о стрељању пољских официра. Вероватно се у тој чињеници крије и тајна преправљања ове белешке – након што су представници КПСС на Уставном суду указали на преклапање та два датума, у преправљеном документу датум је једноставно испуштен.

63 Можда ову чињеницу и не треба прецењивати, пошто су пронађени документи на којима је Берија руком дописивао излазне датуме – можда му је одсуство датума на овом документу промакло? Ипак, ако се и десило нешто такво, поставља се питање како је онда Стаљинов секретар, коме је стизала сва преписка, могао себи да дозволи да грешку не исправи? Две (огромне) грешке у једном случају? Пошто нико (ни Берија, ни Стаљинов секретар, а ни руководилац секретаријата централног апарата НКВД) није сносио никакве последице, логично је претпоставити да је Стаљин добио нормалну белешку, датирану 29. фебруаром, и да је затим ту белешку разматрао Политбиро 5. марта. Само што је тада то морала да буде друга белешка.

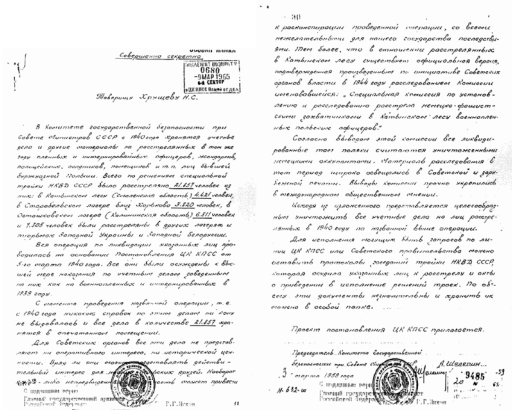
64 А.Н. Яковлев (ред.), *Катынь. Пленники необъявленной войны*, 1999, стр. 374, Документ 207.

С овим писмом повезано је још много интересантних и поучних места. Тако, на пример, експертиза је показала да су прве три стране писма написане једном а четврта другом писаћом машином. У покушајима да се то објасни, присталице званичне верзије, као и у случају непостојања датума, наводе да је Берија чекао да стигну нови статистички подаци, а када се то десило дао је да се прештампају прве три стране, при томе на другој машини. А четврта страна, која је наводно остала непрештампана, имала је само пет редова, уз потпис комесара, од 89 колико има цео текст! Зар је било толико тешко прекуцати и ту страну?

Као што је већ речено, документе 2) и 3) заступници званичне верзије после одлуке Уставног суда више не помињу. Документ 4) је испис из протокола одлуке Политбироа, који дословно одговара тексту Беријиног писма.

Документ 5) је писмо тадашњег председника Комитета госбезопасности А. Н. Шелџепина тадашњем првом секретару ЦК КПСС и председнику Савета министара Н. С. Хрушчову. (Видети слику 4.) У писму је дат број жртава који данас фигурише у званичној верзији. Шелџепин описује шта се десило с пољским заробљеницима, итд. и на крају констатује да је целисходно уништити сву евиденцију која се односи на тај случај, при чему се могу оставити протоколи заседања тројке НКВД која је осудила заробљене на смрт, као и акте о извршењу одлуке тројке. Уз писмо се прилаже пројект одговарајуће одлуке ЦК КПСС.

Слика 4. Писмо А. Н. Шелџепина Н. С. Хрушчову

Као што се види, писмо носи датум 9. март 1965, утиснут на печату у горњем десном углу, уз речи „Подлежит вoзврату” (Мора се вратити). Међутим, писмо је написано 3. марта 1959, како стоји на дну, уз Шељепинов потпис. Датум „20 III 65” налази се на печату на крају писма, с десне стране потписа. Шта значе ови датуми? Ако је писмо написано и послато 3. 3. 1959, а примљено у ЦК КПСС 9. 3. 1965 (или 20.?), следило би да је од КГБ до ЦК КПСС путовало шест година и шест дана, што је просто невероватно. Других знакова да је писмо примљено у ЦК КПСС нема. Када је, тада још жив, Шељепин (коме и поред упорних захтева није достављен оригинал писма) упитао шта значе наведени печати, ситуацију је уз помоћ државног архива покушао да објасни Јаблоков: документ од 3. марта дуго није регистрован јер се налазио у сефу код руководиоца општег одељења ЦК КПСС Владимира Никифоровича Малина (Владимир Никифорович Малин), а када је Малин 1965. одлазио с те дужности, документ је регистрован 9. марта 1965 под бројем 0680 у текућем деловоднику ЦК КПСС, а 20. марта 1965. под бројем 9485 предат у Архив ЦК КПСС.⁶⁵

Поред тога, као и у случају Беријиног писма и овај документ је преправљан – на документу предатом Уставном суду није било печата у десном доњем углу. Сам документ садржи и много фактичких грешака, што све доводи у питање његову веродостојност.⁶⁶

И на крају као мали закључак посвећен наведеним документима из „Затвореног пакета № 1“ само два момента. Први се односи на њихово обелодањивање („увођење у научни промет“). Већ смо видели да су они (копије) прво предати Уставном суду 1992, а да их Суд није признао за веродостојне. Чињеница да су документе предали Пољацима и да је њихово постојање већ увелико изрекламирано, приморавала је њихове „власнике“ да их обелодане. И заиста, документи су објављени (као што је објашњено, само три од пет предатих Уставном суду), али тек 1994. у часопису „Војни архиви Русије“ («Военные архивы России»). После првог броја за 1993. годину, у ком су документи објављени, више се ниједна не-

65 И.С. Яжборовская; А.Ю. Яблоков и В.С. Парсаданова. *Исто*, стр. 394.

66 Видети детаљније у: В.Н. Швед, *Исто*, стр. 370. и даље

гова свеска није појавила. Иако је одштампан у тиражу од 50 хиљада примерака, само око 600 је послато библиотекама на Западу, а све преостало остало је на складишту. Пошто су у часопису дати погрешна (непостојећа) адреса и телефон редакције, било је практично немогуће доћи до њега. И још један ситан, пикантан детаљ: супротно закону у часопису није наведена штампарија која га је штампала.

Истовремено, ова три документа објављена су у часопису „Питања историје“ («Вопросы истории»), број 1 за 1993., али се он све до краја 1995. није појављивао ни код претплатника ни у библиотекама.

Други момент којим треба бар за сада завршити причу о документима из „Затвореног пакета № 1“ односи се на доказивање да су они фалсификати. Иако је, према присталицама совјетске верзије, и ово мало што је наведено довољно да се ти документи прогласе за фалсификате, ипак су критичари званичне верзије с не малом пажњом приступили њиховом темељном разматрању. Количина откривених знакова фалсификовања већ увелико прелази бројку од неколико десетина.⁶⁷

5. Закључак

Катињски случај је трагичан и нажалост још увек нерешен. И не само то – мале су шансе да се он скоро, а можда и било када, реши. Сувише су велике игре и интереси у питању, како када се посматрају међународни односи, тако и када је реч о унутрашњој ситуацији у Русији. За разлику од полске стране, која је успела да оствари консензус о овом питању (вероватно једним делом захваљујући чињеници да је усвојен закон којим се забрањује пропагирање комунизма), руска страна је дубоко подељена: с једне стране налазе се званични представници државе и један број историчара и других научних радника, а с друге стране до скоро усамљени појединци патриотског усмерења. Прилично је необјашњиво да С. Каргановић, који је толико много, као појединац, учинио за ра-

67 Мухин (Ю.И. Мухин, *Подонки истори. Самая зловецая тайна XX века*, 2011, стр. 694. и даље) наводи 37 доказа да су они фалсификовани, а на суду поводом случаја „Дугашвили против Нове газете” – 49 (Ю.И. Мухин, *Суд над Сталиным*, 2010б стр. 139–156.) Број наравно није коначан.

светљавање сребреничког случаја, не види овакву ситуацију у катињском случају. А паралела је више него евидентна.

Нажалост (или на срећу), то што је речено о перспективама решавања катињског, не може рећи и за случај Сребреница – сувише су велике силе у игри да би им се једна мала земља могла одупрети, чак и када би била јединствена (а није). Одатле може да следи закључак да ће Катињски случај још дуго живети, док ће други овде посматран случај силом бити претворен у судску одлуку којом ће бити забрањено његово даље истраживање. Када ће се то десити, зависи од процене оног ко је целу игру смислио и спровео, односно од његових потреба и могућности да тим случајем уцењује и остварује своје ситне, тренутне интересе.

Зашто се то све дешава сада, седам деценија после једног и деценију и по после другог случаја? Ту долазимо до праве суштине паралеле која између њих постоји – и у једном и у другом случају на делу су недорасле и анационалне елите, које нису у стању да разумеју суштину игре и да јој се одупру. Прихватајући кривицу и извињавајући се пре потпуног разјашњавања случаја, оне се надају да ће моћи да промене геополитичке и геостратегијске односе у свету. Надају се да је на делу управо оно што, можда и несвесно, каже аутор текста о ком је овде реч – да су ставови и интереси Запада нестални, засновани на тренутним интересима, као и да се малима и недовољно јакима може исплатити улагивање и потирање сопствених интереса. При томе се заборавља да је управо то једна од карактеристика меке моћи коју западне земље током последњих деценија постижу. Нажалост, или можда на срећу, интереси западних земаља су знатно сталнији и знатно дугорочнији, и не зависе од тога да ли ће се неки председник за нешто извинити или не. У питању су стратешки интереси, а они су по дефиницији дугорочни. А стратешки интерес Запада није да постоји велика и јака Русија (кажу да је једном приликом Шумпетер изјавио да се не ради о комунизму него о Русији), и стога ће Запад увек подгревати и финансирати Чеченију, наранцасте револуције у окружењу Русије, и наравно Катињски случај.

На исти начин, Запад није био заинтересован за постојање (релативно) велике и јаке Југославије и здушно је помогао њено растурање. Ако то схватимо, онда ћемо разумети

и зашто је Србима морала да буде додељена улога „лоших момака” – Срби су били, и увек могу да буду, (једини) интегративни фактор на просторима бивше Југославије. И то је дугорочни интерес Запада, који не зависи од тога шта и како ми радимо. И као што ће свака елита у Русији бити подржавана од Запада уколико је слаба и анационална, тако ће и свака елита у Србији бити подржавана само ако обезбеђује исте такве интересе Запада на просторима бивше Југославије. Исто важи, наравно, и за елите у окружењу, с тим што се оријентација Запада – пријатељски односи са земљама у окружењу Русије и Србије неће мењати када свака од елита у тим земљама буде потрошена. Постоји довољно разрађених и проверених метода којима се такве елите врло једноставно уклањају.

Између Катиња и Сребренице заиста постоји паралела, али надам се да се може видети да је та паралела ипак нешто другачија него што је то видео аутор текста на сајту *Нове српске политичке мисли*.

Литература

Amtliches Material zum Massenmord von Katyn, Zentralverlag der NSDAP, Berlin, 1943.

Saillot, Frédéric: *Katyn: de l'utilité des massacres*, L'Harmattan, Paris, 2010.

Tajna prepiska Churchill – Staljin 1941–1945, Epoha, Zagreb, 1965.

The Katyn Forest Massacre. Hearings Before the Select Committee to Conduct an Investigation of the Facts, Evidence, and Circumstances of the Katyn Forest Massacre, Government Printing Office, Washington, 1952.

Układ o pomocy wzajemnej między Polską a Wielką Brytanią (1939), 25 sierpnia 1939, [http://pl.wikisource.org/wiki/Układ_o_pomocy_wzajemnej_między_Polską_a_Wielką_Brytanią_\(1939\)](http://pl.wikisource.org/wiki/Układ_o_pomocy_wzajemnej_między_Polską_a_Wielką_Brytanią_(1939))

Гнусные измышления немецко-фашистских захватчиков, *Красная Звезда*, № 89 (5460), 16 апреля 1943, стр. 1.

Горшенин, К. П.; Руденко, Р. А. и Никитченко, И. Т. (ред.) *Нюрнбергский процесс. Сборник материалов. Том I*, 2-е издание, Государственное издательство юридической литературы, Москва, 1954.

- Илюхин, Виктор Иванович. *Красный прокурор*, Алгоритм, Москва, 2012.
- Каргановић, Стефан. Лекције за Бошњаке (и не само њих) из Катињске шуме, 15. август 2012, <http://www.nspm.rs/savremen-i-svet/lekcije-za-bosnjake-i-ne-samo-njih-iz-kacinske-sume.html>.
- Катынь. Март 1940 г. - сентябрь 2000 г. Расстрел. Судьбы живых. Эхо Катыни. Документы*, Весь мир, Москва, 2001.
- Комиссия Бурденко. Сообщение Специальной Комиссии (Бурденко), *Правда*, 26 января 1944 г., [http://ru.wikisource.org/wiki/Сообщение_Специальной_Комиссии_\(Бурденко\)](http://ru.wikisource.org/wiki/Сообщение_Специальной_Комиссии_(Бурденко))
- Косолапов Р. И., В. Е. Першин, С. Ю. Рыченков и В. А. Сахаров (сост.) *Немцы в Катыни. Документы о расстреле польских военнопленных осенью 1941 года*, ИТРК, Москва, 2010.
- Куняев, Станислав Юрьевич. Поэзия. Судьба. Россия, *Наш современник*, 2002, № 5, <http://nash-sovremennik.ru/p.php?y=2002&n=5&id=2>
- Международное общество «Мемориал», Катынское дело, 6. 8. 2009, <http://www.urokiistorii.ru/katyn/2009/08/katynskoe-delo>.
- Мельтюхов, Михаил Иванович. *Советско-Польские войны*, 2-е изд., Яуза - Эксмо, Москва, 2004.
- Мухин, Юрий Игнатьевич. *Кто на самом деле развязал Вторую Мировую войну*, Яуза-пресс, Москва, 2010.
- Мухин, Юрий Игнатьевич. *Подонки истории. Самая зловещая тайна XX века*, Яуза-пресс, Москва, 2011.
- Мухин, Юрий Игнатьевич. *Суд над Сталиным*, Яуза-пресс, Москва, 2010.
- Отчёт профессора медицины доктора Бутца, <http://katyn.codis.ru/butz.htm>.
- Поляки не были расстреляны Сталиным. Аргументы и факты, 5. 6. 2011, <http://mikle1.livejournal.com/1826457.html>
- Прудникова, Елена Анатольевна и Иван Иванович Чигирин. *Катынь. Ложь, ставшая историей*, Олма медиа групп, Москва, 2011.
- Расследование Катынского дела комиссией Конгресса США, <http://www.katyn-books.ru/rassledovaniya/komissija-kongressa-SShA.html>
- Романов, Сергей. Вяземлагский гамбит. Об одной попытке фальсификации истории, 3. 6. 2011. <http://katynfiles.com/content/romanov-vyazemlag.html>

- Семиряга, Михаил Иванович. Секретные документы из особых папок. *Вопросы истории*, 1993, № 3, стр. 3–22.
- Справка о результатах предварительного расследования так называемого «Катынского дела», *Военно-исторический журнал*, 1990, № 11, стр. 27–34.
- Стрыгин, Сергей Эмильевич. Л. М. Каганович о Катынском деле, 18. 2. 2010, <http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=936>
- Типпельскирх, Курт фон. *История Второй Мировой войны 1939–1945*, Полигон - Аст, Санкт-Петербург - Москва, 1999.
- Фальсификаторы истории (Историческая справка)*, Госполитиздат, Москва, 1948.
- Хрусталеv Максим. Правду о Катыни не дал обнародовать А. Н. Яковлев, 12. 4. 2010, http://www.km.ru/news/pravdu_o_katyni_ne_dal_obnarodov
- Швед, Владислав Николаевич. Как Россия проиграла в Страсбурге, *Столетие*, 23. 4. 2012, http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/kak_rossija_proigrala_v_strasburge_864.htm
- Швед, Владислав Николаевич. *Катынь. Современная история вопроса*, Алгоритм, Москва, 2012.
- Яжборовская Инесса Сергеевна; Анатолий Юрьевич Яблоков и Валентина Сергеевна Парсаданова. *Катынский синдром в советско-польских и российско-польских отношениях*, Росспэн, Москва, 2001.
- Яковлев, Александр Николаевич. (Ред.) *Катынь. Пленники необъявленной войны*, Международный Фонд «Демократия», Москва, 1999.
- Яснова, О.В. (ред.) *Катынская драма*, Политиздат, Москва, 1991.

Rajko Bukvić

*LESSONS FROM KATYN WOODS – NOT
ONLY FOR SERBS*

Resume

This paper considers the Katyn case, one of the most tragic and still unclear events from the World War II, as well as its resemblance to Srebrenica. It proves that, regardless of the fact the highest representatives of the USSR, that is Russia, admitted to the responsibility, there are still many unrevealed facts as well as numerous and significant arguments that refute that official (Goebbels') version of the Katyn case. Eventually, we draw the conclusion that the (ab)use of both cases is the result of the strategic interests of the West, which are much more stable and in long term they do not depend on the current situations in the territory of Russia and Serbia and their surroundings.

Keywords: Katyn, crime, version, Serbs, history, parallels, falsifications, strategic interests.